निम्न माध्यमिक तहको रूपक विधा शिक्षण कार्यकलापको अध्ययन

सूर्यबहादुर फूङ्जेली मगर

क्याम्पस रोल नं. ५/०६३/०६५

त्रि.वि.दर्ता नं. २१३८२-९४

परीक्षा क्रमसङ्ख्या ३०८०३५४/०६६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, तानसेन बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली भाषा शिक्षा शिक्षण विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर

तह (एम.एड.) दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८

पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

तानसेन बहुमुखी क्याम्पस

तानसेन, पाल्पा

२०६९ (२०१३)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
तानसेन बहुमुखी क्याम्पस
(त्रि. वि. / उ. मा. शि. प. बाट सम्बन्धन प्राप्त)
तानसेन, पाल्पा, नेपाल
TANSEN MULTIPLE CAMPUS
Tansen, Palpa, Nepal
स्थापित: २०४७

☎: ०७५-५२०५९७
फ्याक्स नं. : ०७५-५२२४५०

पत्र संख्या :
च.नं.

मिति............................

विषय : **सिफारिस पत्र**

तानसेन बहुमुखी क्याम्पस, तानसेन पाल्पामा अध्ययनरत एम्.एड्. दोस्रो वर्षका छात्र सूर्यबहादुर फूङ्जेली मगरले **निम्न माध्यमिक तहको रूपक विधा शिक्षण कार्यकलापको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । प्रस्तुत शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

नेत्रप्रसाद न्यौपाने

मिति : २०६९/ /

(शोधनिर्देशक)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
तानसेन बहुमुखी क्याम्पस
(त्रि. वि. / उ. मा. शि. प. बाट सम्बन्धन प्राप्त)
तानसेन, पाल्पा, नेपाल
TANSEN MULTIPLE CAMPUS
Tansen, Palpa, Nepal
स्थापित: २०४७
☎: ०७५-५२०५६७
फ्याक्स नं. : ०७५-५२२६५०

पत्र संख्या :
च.नं.

मिति.........................

विषय :

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय तानसेन बहुमुखी क्याम्पस नेपाली भाषा शिक्षा शिक्षण विभागअन्तर्गतका छात्र सूर्यबहादुर फूङ्जेली मगरले सह-प्राध्यापक डा. नेत्रप्रसाद न्यौपानेको निर्देशनमा स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्र (नेपा.शि. ५९८) का लागि तयार पारेको **निम्न माध्यमिक तहको रूपक विधा शिक्षण कार्यकलापको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली शिक्षा शिक्षण विभागमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

<u>मूल्याङ्कन समिति</u>

हस्ताक्षर

१. अध्यक्ष : डा. नेत्रप्रसाद न्यौपाने — विभागीय प्रमुख...........................

२. सदस्य : डा. नेत्रप्रसाद न्यौपाने — शोध-निर्देशक ....

३. सदस्य : प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी — बाह्य परीक्षक ....

४. सदस्य : शालिकराम पौडेल — सदस्य ....

५. सदस्य : राधेश्याम ज्ञवाली — क्याम्पस प्रमुख ....

मिति : २०६९/११/०७

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, तानसेन बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली शिक्षा शिक्षण विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम्.एड्.) दोस्रो वर्षको पाठ्य सङ्ख्या ५९८ को प्रयोजनार्थ श्रद्धेय गुरु डा. नेत्रप्रसाद न्यौपानेज्यूको निर्देशनमा मैले यो शोधपत्र तयार पारेको हुँ । उहाँले यो शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा मलाई शोधसँग सम्बन्धित विषयमा वस्तुनिष्ठ प्रेरणा दिएर सही मार्ग निर्देशन गर्नुभएको छ । आफ्ना कतिपय व्यवहारिक कार्यलाई पन्छाएर पनि समुचित निर्देशन दिनु भएकोमा शोधनिर्देशक गुरुवर डा. न्यौपानेप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी शोधप्रस्ताव तयार पार्नेदेखि लिएर शोधपत्र तयार पारुञ्जेलसम्मको अवधिमा अमूल्य सुझाव, सरसल्लाह एवम् प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने मेरा आदरणीय गुरुवर श्री शालिकराम पौडेलप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा विभिन्न कोणबाट सहयोग पुऱ्याउनु हुने नेपाली भाषा शिक्षा विभागका अन्य गुरुहरू डा. रामप्रसाद ज्ञवाली, श्री शंकरप्रसाद गैरे तथा श्री जीवनाथ तिवारी लगायत विभागका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हार्दिक रूपमा कृतज्ञ छु । यसरी नै आर्थिक एवम् व्यवहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यहाँसम्म पुऱ्याउन प्रेरणा दिने मेरा पिता गोपालबहादुर फूङ्जेली तथा माता हिराकुमारी फूङ्जेलीप्रति सदैव ऋणी रहिरहने छु । त्यसैगरी मलाई स्नातकोत्तर तहको अध्ययन सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न उत्प्रेरणा एवम् प्रोत्साहन दिनुहुने साथीहरू तेजेन्द्र खड्का, नेत्रप्रसाद ज्ञवाली तथा भाइबहिनीप्रति कृतज्ञ छु । त्यसैगरी आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध गराउन सहयोग गर्नुहुने त्रि.वि. केन्द्रिय पुस्तकालय, महेन्द्ररत्न क्याम्पस पुस्तकालय र तानसेन बहुमुखी क्याम्पस पुस्तकालय परिवारप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा यो शोधकार्यको प्रारम्भदेखि अन्त्यसम्म अपुग भएका सामग्रीहरू उपलब्ध गराई समयमै कार्यसम्पन्न गर्न हौसला प्रदान गरी हरतरहले सघाउने मेरी श्रीमती जानकी फूङ्जेली तथा कम्प्युटर टङ्कन गरी यो शोधपत्रलाई मूर्तरूप दिलाउन प्रमुख भूमिका खेल्ने बालकृष्ण भण्डारी तथा कमला पाण्डेयप्रति समेत हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

सूर्यबहादुर फूङ्जेली मगर

शोधकर्ता

शोधसार

शोधशीर्षक : निम्न माध्यमिक तहको रूपक विधा शिक्षण कार्यकलापको अध्ययन

शोधार्थी : सूर्यबहादुर फूङ्जेली मगर

शोधनिर्देशक : डा. नेत्रप्रसाद न्यौपाने

विभाग/क्याम्पस : नेपाली शिक्षण विभाग, तानसेन बहुमुखी क्याम्पस, तानसेन, पाल्पा

शैक्षिक वर्ष : २०६३/०६५

पृष्ठ सङ्ख्या : ८१

परिच्छेद : पाँच

शोधप्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षण विभागअन्तर्गत एम.एड. नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । गुल्मी जिल्लाको नि.मा.वि. तहमा रूपक विधा शिक्षण क्रियाकलापको अध्ययन गर्नु यस शोधकार्यको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ । यसअन्तर्गत गुल्मी जिल्लाका सामुदायिक ६ र संस्थागत २ गरी जम्मा ८ वटा विद्यालयमा यो अध्ययन सीमित गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन गर्ने क्रममा प्राथमिक स्रोतको रूपमा गुल्मी जिल्लाको नि.मा.वि. तहमा अध्यापन गराउने नेपाली विषयका शिक्षक १/१ जना गरी जम्मा ८ जना शिक्षक र ८ वटा विद्यालयलाई नमूनाको रूपमा लिइएको छ । जसमा १८ बहुबैकल्पिक बन्द प्रश्न र ३ वटा खुल्ला प्रश्न गरी जम्मा २१ वटा प्रश्नावली तथा कक्षा अवलोकन फारमको माध्यमबाट तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ । द्वितीय सामग्रीका रूपमा सन्दर्भ पुस्तकहरू, पूर्वकार्यहरू, पत्रपत्रिकाहरू तथा विभिन्न लेख रचनाहरू रहेका छन् । पाँच परिच्छेदमा संरचित प्रस्तुत शोधकार्यलाई क्रमशः शोधपरिचय, रूपक विधाका सैद्धान्तिक एवम् व्यवहारिक पक्ष र स्वरूपहरू, नि.मा.वि. तहको नेपाली भाषा पाठ्यक्रममा रूपक विधा, व्याख्या तथा विश्लेषण र निष्कर्ष तथा सुझावहरूमा विभाजन गरिएको छ ।

शोधनिष्कर्ष

- पाठयोजनाको फाइदाको बारेमा नि.मा.वि. तहमा नेपाली भाषा अध्यापन गराउने शिक्षकहरूले उद्देश्यमूलक शिक्षण गर्न, शिक्षण व्यवस्थित बनाउन, शिक्षणमा अन्यौल नहुने फाइदा बताए पनि व्यवहारमा सबै शिक्षकहरूले पाठयोजना निर्माण गरी शिक्षण गरेको पाइएन ।

- रूपक विधा शिक्षणको उद्देश्य भाषाका चारवटै सीप सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सीप विकासतर्फ भन्दा अभिनयात्मक सीप विकासमा धेरै विद्यालयका शिक्षकहरूले जोड दिएको देखिन्छ ।
- नि.मा.वि. तहमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्ने कतिपय शिक्षकहरूलाई रूपक विधाको बारेमा सैद्धान्तिक ज्ञानको कमी भए पनि रूपक विधा शिक्षण अभिनयात्मक क्षमता, भाषिक सीप क्षमता विकासका लागि भएको धारणा धेरै शिक्षकमा रहेको देखिन्छ ।
- रूपक विधा शिक्षण कार्यको शुरुवात सरकारी विद्यालयका र संस्थागत विद्यालयका ५०% शिक्षकले सस्वरवाचनबाट गरेको पाइएको छ भने बाँकी ५०% शिक्षकहरूले अन्य तरिकाबाट पनि शुरुवात गरेको पाइन्छ । सस्वरवाचनको आवश्यकता ५ जना शिक्षकले बताएका भए पनि कक्षाकोठामा त्यसको प्रभावकारी प्रयोग गरेको पाइएन साथै ३ जना शिक्षकहरूले सस्वरवाचनको आवश्यकता नभएको विचार व्यक्त गरेका छन् ।
- रूपक विधाको शिक्षणबाट शुद्ध उच्चारण गर्न सक्ने उद्देश्य पूरा हुने विचार ३ जना शिक्षकले व्यक्त गरेको र कक्षा अवलोकनमा पनि ३ जना शिक्षकले शुद्ध उच्चारणमा ध्यान दिएको पाइएको छ । बाँकी शिक्षकहरूले गति, यति, लय तथा भावबोध गराउने उद्देश्यमाथि विचार व्यक्त गरेको र अवलोकनमा पनि सोही बमोजिम कार्यकलाप गरेको पाइएको छ ।
- रूपक विधा शिक्षण गर्दा सञ्चालन गरिने भाषिक क्रियाकलाप सम्बन्धमा शिक्षक प्रतिक्रिया र अवलोकनबाट अभिनय तथा नाटकीकरण, सस्वरपठन, गति, यति, लय तथा लेख्य चिन्ह र शब्दार्थ प्रयोगजस्ता क्रियाकलाप गर्ने गरेको पाइएको छ ।
- शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग शिक्षणको माध्यम सम्बन्धमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका शिक्षकहरूले फरक फरक माध्यम अवलम्बन गरेका र सामग्री निर्माण गर्ने सैद्धान्तिक ज्ञान भए पनि सामग्री निर्माणमा समय लाग्ने, खर्च हुने, झञ्झट हुने कारणले मौखिक रूपमा बताउने र पाटीमा लेखेर देखाउने शिक्षकहरू बढी रहेको देखिन्छ ।
- बोध प्रश्नोत्तर सम्बन्धमा शिक्षक प्रतिक्रिया र कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त विवरण अनुसार समान धारणा व्यक्त भएको पाइन्छ । कूल शिक्षक ८ जनामध्ये ६२.५% शिक्षकले बोध प्रश्नोत्तर गर्ने र ३७.५% शिक्षकले नगर्ने गरेको पाइन्छ ।

- शैक्षिक सामग्री प्रयोग सम्बन्धमा शिक्षक प्रतिक्रियामा सरकारी विद्यालयका ५०% र संस्थागत विद्यालयका शतप्रतिशतले निर्माण र प्रयोग गर्ने बताएका भए पनि कक्षा अवलोकनमा सरकारी विद्यालयका ३३.३३% र संस्थागत विद्यालयका ५०% शिक्षकले बाहेक बाँकी सबै शिक्षकले शैक्षिक सामग्री प्रयोग नगरेको देखिन्छ । प्रयोग गरिएका शैक्षिक सामग्रीहरू पनि दैनिक प्रयोगका सामग्री मात्र रहेको पाइन्छ । अन्य सामग्री निर्माण र प्रयोगमा ध्यान दिन नसकेको देखिन्छ । सरकारबाट शैक्षिक सामग्रीका लागि अनुदान नदिने, तलब भत्ता कमी भएको, विद्यालयबाट शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्थापन नगरिएको, शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्ने कौशल समेत नभएकोले शैक्षिक सामग्री प्रयोगमा कमी आएको पाइन्छ ।
- मूल्याङ्कन सम्बन्धमा सबै विद्यालयका शतप्रतिशत शिक्षकहरूले शिक्षण कार्यकलापपछि मूल्याङ्कन गर्ने बताए पनि कक्षा अवलोकनबाट २५% शिक्षकले लिखित रूपमा, ५०% शिक्षकले मौखिक रूपमा मूल्याङ्कन गरेको पाइयो भने बाँकी २५% शिक्षकले मूल्याङ्कन नै नगरेको देखिन्छ ।
- सबै विद्यालयका शिक्षकहरूले दैनिक गृहकार्य दिने र जाँच गर्ने भने तापनि नियमित गृहकार्य दिई जाँच गर्ने सामुदायिक विद्यालयतर्फ २ जना र संस्थागत विद्यालयतर्फ १ जना गरी जम्मा ३७.५% ले नियमित गृहकार्य जाँच गर्ने गरेको पाइन्छ ।
- विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उनीहरूका कमी कमजोरी पत्ता लगाई नियमित पृष्ठपोषण गरेर विद्यार्थीको व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन गर्न सकिन्छ भनिए तापनि नियमित गृहकार्य दिई कमी कमजोरी पहिचान गरी पृष्ठपोषण नदिँदा शिक्षकहरू विद्यार्थीको भविष्यप्रति संवेदनशील हुनुभन्दा जागिरपट्टि मात्र ध्यान गएको देखिन्छ ।
- अधिकांश शिक्षकहरू तालिम प्राप्त भए पनि तालिमबाट प्राप्त ज्ञान, सीपलाई व्यवहारिक रूपमा कक्षाकोठामा प्रयोग गर्न नसकेको पाइन्छ ।
- नेपाली विषय आम नेपालीहरूको बोलचालको भाषा र बाल्यकालदेखिको भाषा भनी बेवास्ता गरी प्रभावकारी शिक्षण गर्न शिक्षक, अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको चासो कमी भएकोले रूपक विधा शिक्षणमा सक्रियता कमी भएको पाइन्छ । रूपक विधाजस्तो व्यवहारमूलक र सीपमूलक विषय अध्यापन गर्ने शिक्षकहरूले यसको व्यवहारिकताभन्दा सैद्धान्तिक पक्षमा बढी जोड दिएको देखिन्छ ।

विषय-सूची

शीर्षक	पृष्ठ नं.
सिफारिस पत्र	क
स्वीकृति पत्र	ख
कृतज्ञताज्ञापन	ग
शोधसार	घ-च
विषयसूची	छ-ञ
तालिकासूची	ट-ठ
संक्षेपीकृत शब्दसूची	ड

परिच्छेद - एक

शोध परिचय

१.१ शोध-शीर्षक	१
१.२ शोध प्रयोजन	१
१.३ शोधसमस्या	१
१.४ शोधको उद्देश्य	२
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६ शोधको क्षेत्र र सीमा	४
१.७ शोधको औचित्य	४
१.८ शोधविधि	५
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा	६

परिच्छेद - दुई

रूपक विधाका सैद्धान्तिक एवम् व्यवहारिक पक्ष र स्वरूपहरू

२.१ रूपकको परिचय	७
२.२ परिभाषा	८
२.३ रूपक विधाको वर्गीकरण	९
२.३.१ संवाद	९
२.३.१.१ संवाद शिक्षण क्रियाकलापहरू	१०

२.३.२ वादविवाद १०

२.३.२.१ वादविवाद शिक्षणका कार्यकलापहरू ११

२.३.३ मनोवाद ११

२.३.३.१ मनोवाद शिक्षण कार्यकलाप १२

२.३.४ वक्तृता १२

२.३.४.१ वक्तृता शिक्षण कार्यकलाप १३

२.३.५ एकाङ्की १३

२.३.५.१ एकाङ्की शिक्षणका कार्यकलापहरू १४

२.४ रूपक शिक्षणको प्रयोजन १४

२.५ रूपक शिक्षण कार्यकलाप १६

२.५.१ अभिनय तथा नाटकीकरण १६

२.५.२ सस्वर पठन १६

२.५.२.१ गति, यति मिलाएर पढ्ने १७

२.५.२.२ हाउभाउसहित पढ्ने १७

२.५.२.३ चिन्हहरूको ख्याल गरी पढ्ने १७

२.५.२.४ लय, सुर वा आघातको प्रयोग गरी पढ्ने १७

२.५.२.५ भावअनुसार पढ्ने १८

२.५.३ मौन पठन १८

२.५.४ बोध प्रश्नोत्तर १९

२.५.४.१ बोध प्रश्नोत्तर कार्यकलाप १९

२.५.५ संवाद तथा विवाद लेखन १९

२.५.५.१ संवाद तथा विवाद लेखन क्रियाकलाप १९

२.६ निष्कर्ष २०

परिच्छेद - तीन

नि.मा.वि. तहको नेपाली भाषा पाठ्यक्रममा रूपक विधा

३.१ निर्दिष्ट पाठ्यक्रममा रूपक विधाको स्थान (नि.मा.वि. तहको नेपाली पाठ्यक्रम २०६४) २१

३.१.१ भाषिक सीप विकाससँग सम्बन्धित रूपक विधाका साधारण एवम्
विशिष्ट उद्देश्यहरू २२
३.१.२ विधाको क्षेत्र २४
३.१.३ शिक्षण प्रक्रिया २५
३.१.४ मूल्याङ्कन प्रक्रिया २५
३.२ सम्बद्ध पाठ्यक्रमसँग रूपक विधाका पाठका नमूना अभ्यासको सम्बन्ध २७
३.२.१ सीपगत आधारमा २७
३.२.१.१ सुनाइ र बोलाइ २७
३.२.१.२ पढाइ र लेखाइ २९
३.२.२ पक्षको आधारमा ३१
३.२.२.१ उच्चारण ३१
३.२.२.२ बोध ३२
३.२.२.३ शब्दभण्डार ३२
३.२.२.४ व्याकरण ३२
३.३ निष्कर्ष ३३

परिच्छेद - चार

नि.मा.वि. तहमा रूपक विधा शिक्षण कार्यकलापको व्याख्या र विश्लेषण

४.१ परिचय ३४
४.२ प्राप्त सूचनाको विश्लेषण ३४
४.२.१ पाठयोजना ३५
४.२.२ क्रियाकलाप ३७
४.२.३ सस्वरवाचन ३८
४.२.४ उद्देश्य ३९
४.२.६ भाषिक सीप ४१
४.२.६ शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग ४२
४.२.७ प्रयोगको माध्यम ४३
४.२.८ बोध प्रश्न ४५
४.२.९ शिक्षण सामग्री ४६

४.२.१० भाषिक सीप शिक्षण ४७

४.२.११ मूल्याङ्कन ४७

४.२.१३ गृहकार्य ४९

४.३ निष्कर्ष ५४

परिच्छेद - पाँच

निष्कर्ष तथा सुझावहरू

५.१ खण्डगत निष्कर्ष ५५

५.२ समग्र निष्कर्ष ५६

५.३ सुझाव ५८

५.४ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ६०

सन्दर्भसामग्री-सूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिका- सूची

तालिका नं.	शीर्षक	पृष्ठ नं.
१	भाषिक सीप विकाससँग सम्बन्धित रूपक विधाका उद्देश्यहरू	२२
२	रूपक विधाका क्षेत्र	२५
३	भाषिक क्षेत्र र अङ्कभार वितरण	२६
४	सुनाइ र बोलाइ सीप विकाससम्बन्धी उद्देश्यहरू	२८
५	पढाइ सीप विकाससम्बन्धी उद्देश्यहरू	२९
६	लेखाइ सीप विकास सम्बन्धी उद्देश्यहरू	३०
७	पक्षको आधार	३१
८	पाठयोजना निर्माण	३५
९	पाठयोजनाअनुसार शिक्षण	३५
१०	पाठयोजनाको उद्देश्य	३६
११	पाठयोजना निर्माण नगर्नुको कारण	३६
१२	विधा शिक्षण उद्देश्य	३७
१३	क्रियाकलाप	३७
१४	कक्षा शिक्षण क्रियाकलाप	३८
१५	सस्वरवाचनको आवश्यकता	३८
१६	सस्वरवाचन प्रयोगको अवस्था	३९
१७	उद्देश्य	३९
१८	उद्देश्यअनुसार कक्षामा प्रयोगको अवस्था	४०
१९	भाषिक सीप	४१
२०	भाषिक सीप प्रयोगको अवस्था	४२
२१	शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग	४२
२२	शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोगको अवस्था	४३
२३	प्रयोगको माध्यम	४३
२४	प्रयोगको अवस्था	४४
२५	बोध प्रश्न	४५

२६	बोध प्रश्नोत्तर प्रयोगको अवस्था	४५
२७	शिक्षण सामग्री	४६
२८	शिक्षण सामग्री प्रयोगको अवस्था	४६
२९	भाषिक सीप शिक्षण	४७
३०	मूल्याङ्कन	४७
३१	मूल्याङ्कनको अवस्था	४८
३२	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	४८
३३	मूल्याङ्कन प्रक्रियाको अवस्था	४९
३४	गृहकार्य	४९
३५	गृहकार्यको अवस्था	५०
३६	गृहकार्य जाँच	५०
३७	गृहकार्य जाँच गर्ने अवस्था	५१

संक्षेपीकृत शब्दसूची

सङ्क्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
अप्र.	अप्रकाशित
एम.एड.	मास्टर्स अफ एजुकेशन
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
च.सं.	चतुर्थ संस्करण
ते.सं.	तेस्रो संस्करण
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
नि.मा.वि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
नं.	नम्बर
प.	पढाइ
प्र.अ.	प्रधानाध्यापक
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
बो.	बोलाइ
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
ले.	लेखाइ
वि.सं.	विक्रम सम्बत्
सम्पा.	सम्पादक
सु.	सुनाइ
%	प्रतिशत